

МИСТЕЦЬКІ ПОСТАТІ

УДК 739.4(477.83)(092) Б15

Володимир **Бадяк**

кандидат історичних наук,
доктор філософії в історичних
науках, професор Львівської
національної академії мистецтв

Олег Боньковський як творча та суспільна особистість

Анотація. Зроблено спробу досягнути творчий доробок, суспільну позицію відомого майстра кованого металу, заслуженого художника України, доцента кафедри художнього металу ЛНАМ О. Боньковського, його шлях у мистецтво, внесок у відродження художнього ковальства у Львові, наповнення культурного надбання індивідуально-авторськими роботами декоративно-виставкового та екстер'єрного призначення, пов'язаних з народним мистецтвом, національними ознаками, а також педагогічну діяльність у вихованні молоді плеяди фахівців металопластики, хист на письменницькій ниві.

Ключові слова: особистість, мистець, кований метал, ковальство, творчість, мистецтво, фестиваль, виставки, виховання, фахівці, письменство.

Творча постать майстра кованого металу Олега Віталійовича Боньковського нині відома не тільки численними роботами серед значного загалу, а й у науковому світі, завдяки мистецтвознавчо-дослідницьким і популярним працям, чого ще донедавна бракувало. На це вказує дипломник І. В. Любенко, який висвітлює його творчість 1970–1990 рр., нарікає, що мистець вже доволі знаний, але офіційно не визнаний, ще мало про нього публікацій, тож важко досягнути його доробок, бо творить у кількох напрямках, а ще навчає, пише [1]. Очевидно в київського дипломника були труднощі в цьому сенсі, що позначилося на повноті роботи, але нею започатковано науковий аналіз творчості О. Боньковського, і в цьому її вартість. Сімдесятирічний ювілей мистця (2013 р.)

спричинив появу публікацій, що суттєво розширили та збагатили наукове бачення його доробку, естетичні вподобання. Насамперед мається на увазі стаття Р. Шмагала, в якій проведено панорамне дослідження авторської стилістики творів у часовому й регіональному контексті на тлі загального розвитку української металопластики [2], його «Енциклопедія художнього металу», де відведено належне місце і ювілярові [3]. Ще одне видання – книга-альбом (фоліант) В. Могилевського та Ю. Іванченка «Коваль з України. Олег Боньковський», що побачило світ у США (2013 р.). Унікальність видання – у численних кольорових світлинах кращих робіт, що згруповані за призначенням, тематикою тощо і супроводжуються адресною інформацією, науково-популярними текстами англійською та українською мовами [4]. На сьогодні наявні численні статті у спеціальних і фахових вітчизняних і зарубіжних часописах (про що в процесі викладу тексту), але серед їхніх авторів, усе ж таки, згадаємо мистецтвознавця В. Могилевського з Києва, який, напевно, найбільше зробив для розповсюдження відомостей про львівського Ковалю, починаючи з раннього етапу його творчості [5]. Жаль, що плідна співдружність між ними обірвалася через відхід у засвіти киянина. Окремої уваги заслуговує невелике інтерв'ю О. Боньковського, в якому привідкрито двері в його оселю, сходження у світ творчості, бачення сьогочасних проблем у художній культурі, зрештою, життєві позиції та принципи мистця [6].

Проте праці не позбавлені окремих неточностей, дискусійних питань, що вимагають з'ясування, але, найважливіше, після їх виходу мистець викував значну кількість робіт, які заслуговують виняткової уваги, введення їх у культурне, мистецтвознавче надбання України. Вагомою підставою для звернення до доробку О. Боньковського є його 75-річний ювілей, дорога до мистецького Олімпу, розроблення теоретичних і практичних питань у підготовці молодій плеяді металопластиків, наявність публікацій, у тому числі ювіляра, який не тільки вправно володіє молотком, а й пером. До джерельної бази долучаю і неодноразові розмови автора цих рядків з Олегом, бачачи в ньому суспільну, громадянську особистість, про що мало пишуть фахівці мистецтва.

Дорога до Львова, що має небезпідставну репутацію «духовної столиці України», була для хлопця з волинського краю традиційною, себто, непростю. Тут, на рідній Волині, історія якої оповита

легендами, драматичною правдою та героїзмом, – його генетичний родовід, місце вічного спочинку батьків, близьких. Село з промовистою назвою Вовковиї Рівненської області, знане від 1545 р., – органічна частинка цієї історії: поруч битва під Берестечком (с. Пляшева) 1651 року; свавілля російсько-польських окупаційних режимів; жертви Другої світової війни, де Волині випала особливо трагічна доля тощо. У калейдоскопі цих подій зазнало змін не з волі Боньковських і їхнє прізвище. Колись був рід Боньківських, ще раніше – дещо інше при збереженні кореневої основи. Нинішній його носій Олег має намір заглибитися у коріння свого генеалогічного дерева.

Новітній період, відлік якого розпочався 2 листопада 1943 р., тобто, від дня появи на світ Божий у подружжя Віталія та Уляни хлопчика, який, виростаючи босоногим, усе більше всмоктував усі принади повоєнних важких років, так званих соціалістичних перетворень, тогочасного колгоспного села. Найбільшою утіхою було повернення батька з фронту. Село Вовковиї Демидівського району (від 1962 р. Млинівського) велике, близько двох тисяч мешканців, які забезпечували багатогалузеву його господарку. Утримувати людей у колгоспному кріпацтві, окрім безправ'я та ідеологічної пропаганди, покликала й мережа культурно-освітніх, соціальних закладів: середня школа, в якій навчалося майже 500 учнів, клуб, бібліотека, відділення зв'язку, лікарня, аптека тощо [7, с. 421], і в цьому сенсі були позитивні чинники, вважає Олег. Тут він закінчив десятирічку із срібною медаллю, яка вважалася тоді високим показником, з вдячністю згадує багатьох учителів, зокрема, Раїсу Захарчук-Чугай, яка здобула науковий ступінь доктора мистецтвознавства, зараз мистець живе і працює у Львові, де їхні зустрічі були не рідкістю.

Проте соціалістична, колгоспна система вичерпувала себе. Люди, насамперед молодь, у пошуках праці, кращого життя покидали село. Через віддаленість від міст, нормальних шляхових сполучень, воно опинилося на узбіччі поступального процесу, приреченим; нині, фактично, доживають у ньому пенсіонери, що із сумом констатує Олег. Він періодично навідується сюди, на малу батьківщину, до праху рідних, тут його пам'ятають, поважають і як автора подарованого погруддя Тараса Шевченка, що встановлений 1968 р. у центрі села.

Попри успішне навчання у школі з обов'язкових предметів,

перемагав «факультатив»: малювання. На жаль, живописний відділ у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва (ЛДІПДМ) був закритий (цей «жаль» поділяє й автор цих рядків, бо зіткнувся із цією оказією ще 1957 р.), О. Боньковський подався 1960 р. у Львівське художньо-промислове училище імені Івана Труша. Директор училища, колишній фронтовик і партійний функціонер, затятий прихильник залізної дисципліни В. Тарасов, коли йшов по училищу, всі ставали струнко під стінами і не бігали [8, с. 228], з підозрою сприйняв минулорічну довідку абітурієнта про дев'ятикласну освіту (із середньою не набирали), обіцяв перевірити, але якось минулося; гірше, бо й тут наразі на живопис не набирали, пішов на скульптуру. Призначили старостою групи, навчальний процес освоював без проблем, не говорячи про гуманітарний цикл; гнітила думка, що із середньою освітою мав би студювати в Інституті, тим паче, при набутих навиках і знаннях із спеціальних дисциплін.

Кінець третього курсу – знову до В. Тарасова, щоби дозволив вступити в Інститут, щиро зізнався, що тоді сказав неправду, бо мав атестат зрілості про середню освіту. «Пошьюл геть!», – почув категоричне. Однак Олег не відступав, набридав, і директор «здався». Спітнілий та радісний, він буквально за годину до кінця останнього дня роботи приймальної комісії Інституту встиг подати документи на відділ художнього скла. Двома роками раніше при кафедрі художньої кераміки відкрили цей відділ із ширшою спеціалізацією – художньої обробки скла і пластмас [9, с. 137]. Щодо останньої, вона не була запроваджена. Вести мову про якусь задовільну навчальну базу для художнього скла не доводилося. Але в цьому, як не парадоксально, були свої плюси: ситуація вимагала пошуків, наполегливих і професійних, і в цьому сенсі Львів з пречудовими вітражами, люстрами, ліхтарями, склосаводом, кераміко-скульптурною фабрикою тощо дозволяв допитливим і здібним освоювати новий фах, таємниці художнього скла, його несподівані й безмежні веселкові переливи, пластичність, стилістичні можливості. Через пару років прийнято на викладацьку роботу А. Соболева – вихованця Московського вищого художньо-промислового училища (кол. Строганівське), практика в галузях кераміки та художнього скла. Про нього як викладача в О. Боньковського добрі спомини, та особливо про тих учителів, які наповнювали вправами й знаннями творчості, художньої культури: Р. Сельського – живопис, Д. Крвавича

та Е. Миська – скульптура, М. Батога – шрифти, В. Овсійчука – кольорознавство, а також молоду генерацію викладачів – А. Бокотєя і З. Флінту, що проводили заняття з композиції. Не полишимо поза увагою скульпторів, репресованих братів М. і Ю. Амбіцьких, архітектора В. Блюсюка, з якими він приятелював і багато взяв з їхнього не тільки творчого життя.

Тоді в Інституті, за спогадами багатьох випускників, панувала спокійна, навіть «демократична» атмосфера кінця хрущовської «відлиги» та частково після неї, бо нікого не арештували, не відрахували за надумані провини. Бурхливі події і скандали початку ректорства Я. Запаса (1958-1971 рр.), про що докладно ми писали раніше [9], канули в Лету, Інститут увійшов у період запровадження нових спеціальностей та реорганізацій, зокрема, його перепідпорядковано з Міністерства культури до багатшого Міністерства вищої середньої спеціальної освіти. Останнє виділило грошей на вирішення хронічних проблем: будівництво гуртожитку та лабораторного корпусу з гутною піччю (1972 р.) – єдиною тоді й досі в навчальних закладах країни. Випускник О. Боньковський не відає, як би склалася його творча доля, коли б гутну піч відкрили раніше, можливо, став би вправним художником-складовом, якими славився Львів.

З отриманим дипломом О. Боньковський вирушає на самостійну життєву дорогу. Вісім років тому він, молодий, енергійний опинився у новому для нього міському інтелектуальному середовищі, вникав у його розмаїття і контрасти, поглинав високі, гуманістичні здобутки геніїв людства, творіння особистостей, які відійшли, і суших; тепер постав перед приземленими реаліями – як виживати, особливо не розраховуючи на матеріальну допомогу батьків – звичайних колгоспників, не опуститися, не розтринькати набуте, водночас не повторювати відоме, а шукати свою нішу в строкатій і величезній мистецькій споруді. Створює серію експериментальних вітражів, люстр, де без металу не обійтись. Окрім традиційних металевих обрамлень, перегородок, що утримують скляні пластинки, власне, твір, він збагнув, що металу можна надати більше зображальних функцій, вдатися до синтезу цих двох матеріалів. Метал усе більше захоплює його, він пробує техніку карбування по міді, використовує різні зварювальні можливості декорування металевих поверхонь. Перші твори, виготовлені із заліза, дрібна металопластика («Газди курять», «Танок з топірцями»

тощо) мали виставкове призначення, вони надихали, спонукали до розширення тематичної експозиції, приміром, знаходити місце скульптурним зображенням, вазам, настінній пластиці в інтер'єрі, викликали зацікавлення. Це засвідчила його перша персональна виставка з художнього металу 1984 р. у Львові, вона була першою в Україні із цього виду мистецтва.

Знаковим у переході до роботи в металі можна вважати оформлення співробітниками Львівського художньо-виробничого комбінату, у якому працював О. Боньковський, ресторану в Новому Роздолі на Львівщині, де треба було виготовити декоративні залізні решітки – не ґрати. Він узявся. Залізо не було для нього дивиною, але реалізація проектної задуми виявилася непростою, вимагала технологічних знань і вмінь, задля чого відвідав кілька кузень краю, придивлявся, водночас усе більше захоплювався ковальством. «Вогонь, який палає, кусок заліза, що під вправними руками стає витвором мистецтва, – все це породило любов до професії» [6, с. 57-58], – зізнається. Він згадав найсуттєвіші епізоди із споминів І. Франка про «огонь у кузні ... батька», його майстерність [10, с. 150-170], назавжди заповажав метал, до чого долучилася й мимоволі наспівувала знаменита арія Мефістофеля про людей, що «гинуть за метал». Гинули за метал кольоровий, достеменніше, благородний – золото.

Не претендував на роботу із золотом, відомим людині ще 4 тисячі років до нової ери – мідної доби, але з іншими, менш вартісними кольоровими металами, особливо чорними, – так. Тут першість належить залізу. Здавалося б, відомий і поширений хімічний елемент, однак оповитий загадками, цікавою історією. Молодий, допитливий мистець вичитує у відомого вченого О. Ферсмана, що «залізо належить до найважливіших металів світотворення. Ми бачимо його лінії у всіх космічних тілах, вони сяють нам в атмосферах розпечених зірок, ми бачимо бурхливі атоми заліза, що кидаються на сонячній поверхні, вони падають до нас щорічно на землю у вигляді тоненького космічного пилу, у вигляді залізних метеоритів. Той живильний хлорофіл, який створює всю силу живої клітини, виводить вуглець з вуглекислоти, віддаючи кисень повітрю, – цей хлорофіл без заліза існувати не може» [11, с. 101]. Спочатку людина мала справу, власне, з «чистим» («нержавіючим») метеоритним залізом, який обожнювала, вважала «небесним каменем». Через рідкісність, з нього виготовляли лише дрібні прикраси, які цінувалися

набагато дорожче, ніж золоті. Серед кількох тон золота й кількох тисяч речей з різних матеріалів у гробниці єгипетського фараона Тутанхамона (XIV ст. до н. е.) тільки три найдорожчі предмети – скарабей (священний жук), браслет і кинджал, що лежали на мумії, були зроблені із заліза. Досі залишається таїною поява колони із чистого заліза в Індії. До земного заліза людина дісталася за тисячу років до нової ери, кілька сотень років вовтузилася із загадковою болотною (залізною) рудою, поки не вичавила з неї метал. Спочатку сиродутним способом, унаслідок чого при температурі 900–1000 градусів за Цельсієм отримувала тістоподібну масу, яку проковувала, ущільнювала в криці, домагаючись міцного заліза. Назва «криця» набула широкої літературної метафоричності, ототожнення з міццю, незламністю. Згадаймо Лесю Українку: «Слово, чому ти не твердая криця, / Що серед бою так ясно іскриться?» [12, с. 143]. Глибокий зміст цих рядків видатної поетеси з Волинського краю Олег осягнув ще за шкільною лавою, переймаючись насамперед рідним «словом», любов і вірність до якого в нього ніколи не похитнулася.

Мистець також добре вивчив інший спосіб добування заліза – металургійний, коли при температурі 1530 градусів руда плавиться, важке залізо осідає на дно, вгору спливають легкі шлаки, тобто, зникла потреба проковувати тістоподібну болванку криці. Цей технічний прогрес нагромадження заліза, виготовлення знарядь, що вело до зростання продуктивності праці, збагачення, збройних сутичок за маєтності, був вирішальним у витісненні кам'яних, мідних і бронзових знарядь, появи ремісників як окремого соціального стану. Найдавніші сліди ковальства залишили на теренах степової України не скіфи, а кочові кіммерійці (VIII – перша половина VII ст. до н. е.), вони вже виробляли крицеве залізо, високовуглецеву сталь, знали цементування металу, ковальську зварку [13, с. 96]. Ковальство в Україні набуло поширення у середньовіччі, новітні часи, набуваючи і ужиткового, і декоративно-мистецького призначення. Фахове ковальство стало на межі між високим ремеслом і мистецтвом, умовно воно поділялося на сільське і міське. Перше займалося реманентом, потребами для господарки, без мистецьких ознак, друге – брамами, решітками, балконами тощо, котрих без декоративних прикрас важко уявити.

Це міркування і спостереження О. Боньковського. Він ще застав окремих майстрів старої ремісничої школи, зустрівся з одним із них – ковалем В. Бойком. Бесіди з ним у кузні, біля горна, прак-

тичні вправи майстра з розпеченим залізом були справжніми наочними уроками або, як тепер модно говорити, – «майстер-клас». Добрий ремісник, згодом скаже здібний учень, завжди зуміє легко, швидко та влучно вдарити по металу, зекономить час і енергію. Це відпрацьовується роками. Найперша ознака новачка, який думає, куди вдарити, часто докладаючи надмірну силу, що може пошкодити виріб.

Принагідно зазначимо: коваль О. Боньковський «економно» виконує «підкову щастя» за трьома нагріваними заготовки, професійно опанував засади рівня «майстер-клас», де є чого повчитися, розробив методику, що полягає у створенні загальної концепції проекту, яка потім доповнюється оригінальними деталями, досконало володіє такими прийомами, як осадка, витяжка, рубка, пробивання отворів, згинання, закручування, звивання, вигладжування візерунків тощо. За окремими винятками, відмовляється від зварювання, практикує інші, давні способи з'єднання кованих заготовок, зокрема, заклепкою, про що докладно описав, наголошуючи: «в художньому ковальстві заклепка, крім фіксуючої функції, грає особливу роль як декоративний елемент, що прикрашає виріб» [14, с. 31]. Він першим почав відроджувати ковальське мистецтво у Львові, пов'язує його з брамою для кафе «Арабат» на вул. Вірменській (тепер «Урарту»), потім брама й люстра до Музею історії релігії, низка інформативних знаків: вивіска «Змія і чаша» для аптеки на вул. Личаківській у Львові; флюгер «Грифон», що прикрасив будівлю краєзнавчого музею у Звенигороді – колишній столиці удільного князівства з нагоди 900-ліття; вивіска-емблема на куті фортифікаційної споруди другої половини XVI ст. Музею холодної зброї «Арсенал» у Львові, де два щити з геральдичними зображеннями гербів стародавнього Галича – птаха галки та Львова – лева символізують горит, у який композиційно вкладено збільшені копії зброї XVI – XVIII ст.: списа, бойових сокир, мечів, алебардів. Поділяємо думку фахівців, що монументальну за розміром вивіску органічно вписано в архітектурне середовище, водночас завдяки їй делікатно виділено будівлю музею як туристичний об'єкт, збагативши суворий екстер'єр [4, с. 153].

Значний перелік творів з домішками народного мистецтва, міфологічних вигадок різного призначення, реалістичних і стилізованих мистецьких варіантів: строгої готики, розкішного бароко, стриманої класики, витіюватої сецесії, прагматичного історизму

складають паркова пластика, бра, люстри, світильники, підсвічники, поручні, решітки романтичних назв тощо, у тому числі для камінів з приладдям. Недаремно навідувався поет і громадський діяч Р. Лубківський у кузню, бо одна з решіток «Пегаси», призначена для каміна його дачного будинку, заімпонувала його естетичним уподобанням, що засвідчує віршована вдячність «Олегові Боньковському. Поетові заліза», яка починається з таких рядків: «Кому – кав'ярня, а кому фієста, / Кому – футбол... Усякому своє, / А я піду до львівського Гефеста, / Нехай мені талант перекує». 1979 року Меморіальний музей Івана Франка у Львові прикрасив триптих настінної пластики «Мойсей» із заліза, міді, дерева, виготовлений методом карбування (36x36 см). Уважний читач вловлює, що релігійна тематика протипоказана для атеїстичного режиму. Тут зроблено виняток з огляду на знамениту поему Каменяря «Мойсей», яка не стільки про біблійного персонажа, скільки про долю рідного народу, його будущину.

Панування комуністичного режиму відчувала кожна творча особистість, яка прагнула свободи, права вільно самовиражатися. Таким був і О. Боньковський. Щоправда, переслідувань не зазнавав, каже, «у кузні почувався незалежним». Після однієї виставки до нього підійшли «доброзичливці» й запитали: «Невже ви не бачите світлого соціалістичного майбутнього? Чому картини сумні?» [6, с. 57]. Відомі численні факти, коли «сумні» полотна, пластичні твори не потрапляли на офіційні вернісажі, тексти письменників – у видавництва, а низка непоступливих і навіть безвинних авторів опинилася там, де, за влучним висловом одного з них, народного артиста України О. Гринька, «білі ночі, чорні дні».

Переглядаю вже згадану професійно ілюстровану книгу-альбом і переконуюся: в умовах ідеологічного режиму мистець не міг повністю реалізувати свій творчий потенціал. Беру до уваги молоді літа, коли м'язи ще наливалися міццю, можливо, руки не завжди били молотом точно й швидко, могла й думка запізнюватися і так далі, але найдошкульніше – режим. Можеш його зневажати, проклинати, проте сакральні елементи на брамі до Музею історії релігії, що при Домініканському костелі, не розмістиш. Режим не дозволить. У другій половині 80-х років, у часи так званої горбачовської «перестройки», коли її архітектори збагнули, що імперія котиться у провалля, заявили про пріоритет загальнолюдських

цінностей над класово-партійними, послабили ідеологічний тиск.

Своєрідним етапним підсумком О. Боньковського того часу стало монументально-тематичне панно «Дерево ковальського ремесла» (360x360 см), що знайшло людне місце в трускавецькому санаторії «Карпати». Панно, наче панорама, розкриває достовірні сюжети з історії цього ремесла, вони збагачені розмаїттям елементів, які з'явилися під ударами молота, міцно тримаються не тільки завдяки металевому каркасу – «стовбуру дерева», уквітчаному символом сонця, а й композиційній знахідці. У верхній правій частині панно впадає у вічі невеликий, проте виразний бронзовий Тризуб. Був це рік 1990-й, тобто, до офіційного проголошення Української держави з її символами, але мистець, який утвердився як творча особистість, яскраво засвідчив свою національно-політичну позицію.

У цей доленосний час життєва дорога повернула О. Боньковського до альма-матері. В Інституті запроваджено спеціалізацію з художнього металу, і ректор Е. Мисько запрошує його на викладацьку роботу. Від 1992 р. він, разом з колегами, які раніше чи пізніше прийшли, С. Морозом, В. Шоломієм, Є. Бохолюком, А. Стернюком, Б. Романцем набуває досвіду навчати – теоретично й практично, у 2001-2003 рр. очолює кафедру, дбає про її базу, бере активну участь у різних акціях, зокрема «Святі ковальського мистецтва» 1998, 1999 рр. у Львові та поза ним, міжнародних фестивалів ковальського мистецтва й конкурсів у Польщі, Німеччині, Москві, Швеції, Білорусі. Примітно, що до окремих акцій він залучає студентів, як це було на міжнародному фестивалі HEFAISTON у чеському замку Хельфстин, де студенти О. Івасюта, А. Балабух, О. Микита, Ф. Велигурський отримали дипломи першого ступеня.

Особливо плідною була співпраця з мерією австрійського міста Ібзітц. Організована нею міжнародна конференція FERRACULUM-2000 у добротіно обладнаній стародавній кузні в передгір'ї мальовничих Альп дозволила студентам збагатити ковальське вміння, виготовити низку робіт. За ініціативою мера міста студенти І. Яцкул і Р. Шишак були запрошені в Австрію, де вони виконали свої дипломні роботи. За підсумками конкурсу студента Д. Ледницького запрошено в Німеччину для навчання ювелірного мистецтва [15, с. 83–84]. Олег Боньковський жалкує, що ця корисна співпраця могла би бути тривалішою. Пам'ять про його перебування в Ібзітці нагадує викуваний 2000 р. килим «Орнаментальна музика Карпат» (150x250 см) для міської зали

засідань. Розбита площина килима металевими смугами на великі й менші квадрати, де основним мотивом є хрести, оздоблені орнаментальними елементами, щедро всіяне його полотно головками заклепок різних розмірів, вражає узором, перегукується з народним килимарством і належить до вдалих творчих знахідок автора, поцінованих за кордоном. На міжнародний імідж мистця спрацьовували й інші роботи, у тому числі сакральні виразні та художньо привабливі для комплексу Онуфріївського монастиря чину отців Василян у Львові: брами, віконні вітражі, іконостас, хрест, поручні, виготовлені впродовж 1998-2004 рр., вони збагатили естетику екстер'єру комплексу, кожний з них заслуговує окремого схвалення. Скористаємося думкою доктора мистецтвознавства, професора О. Федорука про ченців у структурі поручнів: «це хода мудрого смирення: кожен із шести рельєфно викутих із відповідними символами – свічка, церква, кадило, чаша, хрест, і кожен – як довершене ціле, а всі разом – єдність цілого. Чи не є той твір ковальства внеском у царину скульптурної пластики сьогодення?» [16, с. 19].

Визнанням таланту О. Боньковського було запрошення його на конференцію асоціації ковалів Північної Америки ABANA-2002 у містечко Ла-Крусс (штат Вісконсин, США). Захід традиційний, де ковалі з різних країн виготовляють речі, що виставляються на аукціоні, отримані гроші використовують для забезпечення конференцій, діяльності асоціації [17]. Конференція вдалася: його прийнято в члени асоціації, тут він познайомився з власником майстерні «Залізний Рай» м. Пітсбург Дж. Валтером і, за рекомендацією Є. Бохонюка, який вже близько десяти років працював у майстерні, затримався в ній на кілька місяців – віза дозволяла. Потім він навідувався сюди на більш чи менш тривалі періоди аж до 2007 р., де залишив десятки творів розмаїтого функціонального призначення та мистецької винахідливості й вартості: люстри, підсвічники, попільнички, дзвоники, хрести, а також серію «Метелики», об'єднану в композицію – «Метеликове дерево», де замість листя всілися на покручені гілляки ці дивовижні крилаті створіння. Особливе зацікавлення викликає серія паркової пластики «Фантазії тропічних лісів» заввишки 2 – 2,5 м: «Змішане листя», «Широке листя», «Листя полум'я», «Спіраль». Фахівці вказують на сміливе поєднання різних за розміром і химерною пластикою фантастичного листя, квітів, вишукано вигнутих стебел, що утворюють одне

казкове плетиво, а всі елементи – декоративний ансамбль [4, с. 222].

Американський період творчості був для О. Боньковського корисний, плідний, але не простий, про що він розповів на сторінках «Вісника ЛНАМ» [18] і в розмові зі мною. Насамперед він побачив Америку реальну, її контрасти, де нема ковальських традицій, як у Європі, та, наразі, попиту на великі монументальні ковані речі. Конструктивне мислення і практичне вміння коваля Олега імпонували Джону, який усе більше сприймав його не як заробітчанина, а як творчу особистість, висловив захоплення Помаранчевою революцією, обранням Президента України В. Ющенка. Показовим у цьому зв'язку було запрошення до помешкання на День подяки – родинне американське свято, майже як Різдво. На столі індик, гарнір, п'ють вино, гостя почастивали міцнішим. У Штатах не відзначаються публічною гостинністю, як в Україні, там працюють важко, там заробляють гроші. Якби в нас так працювали, каже, ми б жили набагато краще. У майстерні Джона працювало 4–8 осіб, залежно від замовлень, робота могла тривати 10–12 годин на день.

Приїжджав О. Боньковський туди неохоче, не тому, що боявся праці, вдома працює не менше і не легше, – там середовище чуже, воно не для нього, приїжджав, бо потрібні були гроші, аби викупити кузню. Парадокси українських перетворень у тому, що спритні ділки «прихватизували» за безцінь підприємства, цілі господарські галузі, а мистці були змушені викуповувати майстерні, переважно підвальні, за свої «кровні», тим паче, споруду кузні, яка «ламаного гроша» не варта, але територія, земля... У цій непримітній кузні на Замарстинові, що губиться у дворі за будинками, гаражами, високою огорожею та чагарниками, була не одна видатна особистість – Д. Павличко, В. Шевчук, М. Жулинський, С. Максимчук, Ф. Стригун... Можливо, і їх, як Р. Лубківського, спокушала думка «перекувати талант», бо побачене, – як розпечений металевий кусень перетворюється під вправними ударами молота на художньо-ужиткову річ, – не могло не вражати. Але це візуальна сцена, за нею нуртує інша, дівіша: особистості, які прислужилися до національного відродження, державного будівництва, приходили не просто в кузню, а до Українського Ковалю, у творчості, поведінці якого виразно бачили громадянську позицію, що, у свою чергу, неминуче надихало господаря кузні перейматися ситуацію, у якій перебуває рідний народ.

Кузня – особливе творче місце. Це не письменницький затишний кабінет, навіть не робітня скульптора чи живописця, тим паче, сучасний дизайнерський клас, кузня, якої теж торкнулися модерні технології, усе ж залишається найбільш архаїчним винаходом людства у доброму розумінні цього слова, кузня не може позбутися своєї екзотики: горна, вугільного запаху, вкритого патиною приміщення, своєрідного інтер'єру з різноманітним інструментом і причандаллям, заготовками й готовими роботами, а на Замарстиніві – особливого смаку печеної картоплі. У цьому переконуються не тільки відомі особистості, а й інші численні поціновувачі таланту й мистецтва, які навідуються до обдарованого, ерудованого та хлібосольного «львівського Гефеста». Тут побачили світ сотні прекрасних творів у різних матеріалах, різного призначення та різного тематико-художнього спрямування, особливо коли мистець позбувся ідеологічної опіки. З-поміж низки робіт освітлювального призначення привертала увагу підсвічники в кафе «Хорс», що розмістився в історичній частині Львова на Староєврейській вулиці в підвалах будівлі XVI ст. з арочним склепінням, стінами з грубого каменю, цегли. Тут 2006 р. «оселилися» дохристиянські міфологічні божества, які поглиблюють архаїку інтер'єру, на чолі з «Хорсом» – богом небесного вогню і нічного світла, з його ликом у вигляді «всевидячого ока»; далі «Сварог» – той, що викував перший плуг і обручку; наступний «Велес» – символ краси й музики; уособленням весняного сонця й пробудження природи постає «Ярило»; володарем блискавки й грому є «Перун», а також ті, що ідеалізують весільну пару та сімейну злагоду «Ладо і Леля».

Язичницькі вірування, легенди слов'янських племен, зокрема Волині, що надихали Лесю Українку, інших майстрів пера й пензля, віддавна цікавили О. Боньковського, особливо перейнявся ними, коли зринула нагода уречевити їх у металі, кольоровому склі. У згаданій книзі-альбомі вичитуємо, що для всіх цих ідолів мистець віднайшов індивідуальне пластичне і графічне вирішення образу, їх антропоморфність ніде не переходить небезпечну межу «правдоподібності», а символіка язичницької пластики з'єднується з особливостями гротеску та іронічними інтонаціями сучасного художника. Виразність задуму, окрім мистецької об'ємності, ґрунтується на вдалих пропорціях і масштабах, простоті й лаконічності силуету, що вкотре вказують на естетику, високу художню культуру та смак їхнього автора [4, с. 195–196]. На належне поцінування

заслуговує й паркова пластика, що, окрім Пітсбурга, прикрасила місцевості в Європі, Україні. Виділимо фауністичну тематику, котра, як і флора, близька художникові, і в ній він реалізував свій задум, поєднуючи стилізований реалізм зі статикою та динамікою. Яскравим підтвердженням сказаного є роботи, що прикрасили паркову галерею Р. Саїгера у Швейцарії: «Ластівки», яку вважають чи не «найпісненнішим» його твором. П'ятірка улюблених у народі пташок стрімко лине на двох високих стержнях у небеса, наче літаки, викликаючи замишування; там же, на зеленій галявині, застигла двійка коней, але їхні пишні гриви та хвости пронизує рвучкий вітер, створюючи ілюзію динамічного неспокою, що було підставою назвати твір «Вітер»; значно сильнішим руховим поривом яскравого образного звучання наділена композиція «Битва орлів» (2007 р.), де дві чорні хижі птиці майже півтораметрового розмаху крил крутяться, наче флюгери, навколо своєї осі, щомиті відкриваючи цікаву гру ракурсів і об'ємів. Натомість, цілковито спокійною статикою наділений пам'ятний знак на честь 500-ліття с. Хитрейки Львівської області (2010 р.): металевий ромбофігурний каркас, прикрашений декоративними елементами та інформацією про річницю села, обабіч вшановують павоподібні поважні птахи.

Нарешті, сакральна, християнська тематика. Публічно взявся О. Боньковський за неї з падінням атеїстичного режиму, що зрозуміло, зосередившись на головному символі християнства – хресті. Символ надпростий: перпендикулярний перетин двох стержнів (ліній). Він відомий з глибокої давнини, у язичництві як солярний знак, можливо, він був першою прикрасою одягу, коли починали вишивати найпростішим «хрестиком». Кожний з хрестів мистця індивідуальної образної форми, переважно вони не призначені для конкретного сакрального об'єкта, себто, постають як самостійна мистецька річ. «Свобода творчості» у цій царині дозволяла експериментувати та досхочу фантазувати, вдаючись до розмаїтих декоративних елементів і пластичних форм, не втрачаючи при тому канонічного силуету хреста та не перетворюючи його на декоративний орнаментальний витвір.

Одним з винятків із серії хрестів останнього часу (бо адресний, великий) є пам'ятний знак героям Небесної сотні та бійцям АТО, відкритий у вересні 2017 р. у с. Карачинів Яворівського району й освячений Патріархом Київським і всієї Руси-України Української

Православної Церкви Київського Патріархату Філаретом; знак у вигляді хреста «з прокутого сильними ударами молота чорного заліза» в оточенні соняшників і закріплений на масивній гранітній брилі. З опису О. Боньковського довідуємося про ідейний зміст знаку: жовті головки соняшників, що завжди повертаються до сонця, на тлі синього неба асоціюються з кольорами українського національного стяга. Знак – це спільна робота із синами-близнюками (охрещені українськими історичними іменами Данилом і Максимом), які здобули мистецьку освіту в Академії, але, найважливіше, мали моральне право на реалізацію цього творчого задуму, бо вони, як і десятки яворівців, «зі зброєю в руках захищали кордони нашої країни в 2014 р., багато пережили і відчули на собі» [19, с. 8]. Не менше пережив і він, батько, його дружина, музеєзнавець, дбайлива господиня пані Марія – мати синів у цей перший рік російської агресії на незабезпечених, проте відважних оборонців рідної землі. Володіючи ситуацією на сході України, Олег придбав потрібні речі та подався туди, до синів. Поїздка заслуговує окремої мови. Слава Богу, обійшлося без найгіршого. Після реабілітації, сини успадковують батьківське мистецьке уміння й ремесло, адаптовуються у навчальний процес Академії. Їм є у кого повчитися – теоретично й практично.

Професійний художник і вчитель О. Боньковський спромігся на майже 40 текстів за останні 20 років (що немало для мистця), з яких 26 опубліковано у вітчизняних і зарубіжних переважно фахових часописах, висвітлюють власний творчий і педагогічний досвід, методичку проектно-конструкторської, реставраційної практики, конструювання в художньому металі, класифікації та використання ковальського інструменту, горнової ковальської зварки, а також характеристики ударних і опорних інструментів, дотримання техніки безпеки й правил поведінки в кузні тощо. Методичні рекомендації та настанови заслуговують згрупування та окремого видання, що буде цінним посібником не тільки для студентів. До посібника можна долучити здобутки колег по молоту німця П. Ціммермана [20], білоруса П. Багрима [21], українців М. Литвинова [22] й Б.Романця. З останнім пов'язаний тривалий творчий і навчальний процес, відхід 70-річного Богдана у засвіти (2009 р.) дуже вразив Олега, бо творчий ресурс друга не вичерпався: художня «спадщина митця розмаїта, цікава, індивідуальна, вона заслуговує на фаховий естетико-мистецтвознавчий аналіз та

публікації» [23, с. 342]. Сказано зі знанням справи, це адресуємо й О. Боньковському.

З викладеного матеріалу складається враження, що він тільки кує. Не тільки. Він «не зрадив» своїм першим вправам, що починалися з олівця, чорнила, фарб. У його фонді десятки графічних робіт, з якими має намір познайомити на персональній виставці глядачів, і чимало з них подивуються його графічним талантом. Припускаємо, навряд, чи став би він визнаним мистцем у металі, якби професійно не володів рисунком. Працювати в металі експромтом, без зафіксованої уяви в рисунку, ризиковано, накладно. Скульптор, живописець можуть до безконечності поправляти модель у глині, на полотні, коваль такої «розкоші» не має: не подумав, ударив – і як «сапер», що помиляється один раз. Прекрасною ілюстрацією сказаного є решітка для каміна «Будьмо» (1998 р.), зроблена в народному гуморі, де два приятелі з надзвичайно серйозним, бентежним виглядом застигли з піднятими келихами, немов би за мить ковтнуть щось неймовірно неприємне. Без продуманого рисунка такі типажі не виклепують.

Суттєво розширив коло своїх шанувальників Коваль металу і як Коваль слова. Його письменницьке обдарування, що жилося з дитячих літ у любові, жадобі до книжки, що не в'яне, проросло з літами, зарясніло на полях поважних часописів, передусім у львівському «Дзвоні». З низки зауваг і оцінок обмежимося висловам академіка М. Жулинського у листі 11 червня 2017 р. до О. Боньковського після прочитання публікацій «Ластівки», «Вільна лавочка на двох», «Він», «Озеро», «Золоте перо»: «це висока література, справжня... Мистецька якість новел не викликає жодних сумнівів. Твоя фантазія піднімає тебе над грішною реальністю і виносить твої новели і оповідання в інший світ – світ художньої реальності». Академік радить зібрати їх докупи й видати книжку.

До титулованого портрета додамо олійний профільний «автопортрет»: на полотні зображений пронизливий, вольовий погляд, що виділяється яскраво-вохристим кольором на приглушеному зеленому тлі, фаланги лівої кисті, складених рук на грудях, прописані анатомічно виразно, чітко. Це не тендітні пальці скрипача чи піаніста, це пальці коваля, якому лише тридцять. Без показової скромності, він агестує себе лаконічно: «Я – коваль». У нього сформувався життєвий кодекс: він завжди багато працював і покладався тільки на себе, фізична праця не втомлює, а загартовує, втомлює

ється у неділю, кількадевні вихідні, бо не в кузні; переконаний, успішна та людина, яка відбулася як особистість, найбільший успіх – не зраджувати своїм принципам і любити свою справу, а найкраща нагорода – міцне здоров'я [6, с. 58]. З Ювіляром я познайомився, коли він прийшов на викладацьку роботу, згодом потоваришував. Він належить до тих у Академії, з якими приємно й корисно спілкуватися, та, як не дивно, найменше про роботу, ковальство. Ми сходимось у питаннях культурно-літературного, історичного минулого та складного сьогодення, у якому перебуваємо.

1. Любенко І. В. Творчість художника О. В. Боньковського 1970–1990 років. Художній метал. (Рукопис). Київ, 2001. 15 с.
2. Шмагало Р. Ювілей «львівського Гефеста»: панорама творчості Олега Боньковського. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2013. Вип. 24. С. 281–291.
3. Шмагало Р. Енциклопедія художнього металу: у 2 т. Т. 2. Львів : Априорі, 2015.
4. Могилевський В; Іванченко Ю. Коваль з України. Олег Боньковський. Blue Monn Press. Huntingdon, Pennsylvania 16652. USA, 2013. 296 p.
5. Могилевський В. Дерево ковальського життя. Україна. 1994. №4. С. 13–14; його ж. Кузнец Олег Боньковский. Архитектура и престиж. 2000. №2. С. 26; Могилевський В., Яковлев М. Сучасний художній метал в архітектурі історичного міста. Сучасність. 1997. №7-8. С. 76-78.
6. Боньковський О. Процес роботи залежить тільки від мене: ексклюзивне інтерв'ю Біда Ю. Фактор успіху. Львів : Папуга, 2017. С. 57–60.
7. Історія міст і сіл УРСР. Ровенська область. Київ: УРЕ, 1973. 656 с.
8. Загайська Р. Директори мистецької школи у Львові. До 140-річчя Львівського державного коледжу декоративно-ужиткового мистецтва ім. І. Труша. Дзвін. 2016. № 6. С. 215–232.
9. Бадяк В. У час відлиги. Львівська національна академія мистецтв. 1953-1964 рр. Частина друга. Львів : ЛНАМ, 2016. 212 с., іл.
10. Франко І. У кузні (Із моїх споминів). Збір. тв. : у 50 т. Т. 21. Київ : Наукова думка, 1979. С. 159–170.
11. Амальрик А. С., Монгайт А. Л. Что такое археология. Москва : Просвещение, 1966. 252 с.
12. Леся Українка. Збір. тв. : у 12 т. Т. 1. Київ : Наукова думка, 1975. 448 с.
13. Давня історія України : у 2-х кн., кн. 1. Київ : Либідь, 1994. 240 с., іл.
14. Боньковський О. З'єднання заклепкою. Ковальська майстерня. 2012. №3. С. 29–33.

15. Боньковский О. Специальность: художник по металлу. Мир металла. Санкт-Петербург, 2006. №6. С. 82–84.
16. Федорук О. Той, хто окультурює місто металом. Образотворче мистецтво. 2012. №3-4. С. 17–19.
17. Боньковский О. «АВАНА. Ковальство традиційне ЛА-КРУСС – 2002». Вісник ЛАМ. Львів, 2002. Вип. 13. С. 76–83.
18. Боньковский О. Майстерня «Залізний Рай» Джона Валтера. Вісник ЛНАМ. Львів : ЛНАМ, 2006. Вип. 17. С. 203-208.
19. Боньковский О. Пам'ятний знак. Ковальська майстерня. 2018. №1. С. 62–63.
20. Боньковский О. Коване залізо Пауля Ціммермана. Архітектурний вісник. 1999. №2. С. 30-31; його ж. Странствующий кузнец. Мир металла. Санкт-Петербург, 2004. №6. С. 74–76.
21. Боньковский О. Коваль у поезії, поет у ковальстві. Ковальська майстерня. 2016. №1. С. 56–57.
20. Боньковский О. Пошуки лінії та форми в творчості Миколи Литвина. Ковальська майстерня. 2012. №4. С. 4–8.
21. Боньковский О. Митець різнопланового обдарування (пам'яті Богдана Романця). Вісник ЛНАМ. Львів : ЛНАМ. 2011. Вип. 22. С. 336–342.

ANNOTATION

Volodymyr Badiak. Oleh Bonkovsky as a creative and social personality. The author tried to comprehend creative work, public position of the famous master of forged metal, honoured artist of Ukraine, assistant professor of the Artistic Metal Department of Lviv National Academy of Arts. O. Bonkovsky have made his way from Volyn region into art, his contribution into the renaissance of the artistic forging in Lviv. This creative personality is famous not only for numerous works among members of public society but also in the scientific world thanks to his art research and popular works. The 70-year anniversary of the Artist (2013) had an occasion to the appearance of publications that have significantly broadened and enriched the scientific vision of his works and esthetic tastes. Special attention should be paid to the book-album "The Blacksmith from Ukraine" by V.Mohylevskyy and Yu.Ivanchenko which comprises the pictures of many works grouped according to their function, theme, topic that are accompanied with target information, popular scientific texts in English and Ukrainian languages.

The 75-th jubilee was a strong reason for application to the works of

the Artist, to the analysis of works of recent time, theoretical and practical issues on students preparation written by him, the participation in many blacksmith festivals and competitions in Ukraine and abroad: in Poland, Czech Republic, Switzerland, Russia, Belarus, Germany where he and his students got prizes and rewards.

Fruitful cooperation with the mayoralty of Austrian city Ybbsitz ended with production of the forged carpet "Ornamental music of the Carpathians" for city hall of its sessions which has been highly estimated by the specialists.

American period of creative cooperation in the forging shop "Iron Paradise", was particularly special, though challenging. Dozens of things of functional use and creative invention such as chandeliers, candleholders, ashtrays, bells, crosses, series "Butterflies", "Day dreaming of rainforest" have been forged there. The author has boldly combined different in size chimeric plastic arts fantastic leaves, flowers with exquisite bent stems, that create one fabulous plaiting and all the elements are decorative ensemble. Here he was admitted as a member of Blacksmith's Association of North America. The Artist resorts to folk art motives, mythological fictions of different interpretation, realistic and stylized artistic versions in order to enrich visual attractiveness of his works. The elements of the strict gothic style, the luxurious baroque, reserved classics, vintage secession, pragmatic historicism, they are all represented in the park plastics, wall brackets, candelabrams, handrails, railings which often have romantic names. Peculiar landmark conclusion at the turn of the centuries was monumental and thematic panel "The tree of blacksmith's craft" for Truskavets sanatorium "Karpaty" where all story lines from the history of the craft unfolded, they are enriched with the elements which are hold on not only because of the metal framing—"the tree trunk", that is arrayed with the symbol of sun, but also because of compositional discovery. At the top of the panel there is the bronze trident. It was the year of 1990, that is before official declaration of Ukrainian state with its symbols, but the Artist, who had established himself as a creative personality, acknowledged his national and political position.

Other works including sacredly expressive and artistically attractive gates, stained-glass windows, iconostasis, cross railings made during 1998-2004 for Basilian monastery of St. Onufrius in Lviv helped to gain his credibility. They have enriched the aesthetics of exterior of the monastery, each of them is worthy of praise.

From the number of works for lighting, the candleholders in the café "Khors" in the historical part of Lviv in the basements of XVI c. with arch

vaults , with rough stone and brick walls attracted attention. Here in 2006 pre-Christian mythological deities, who intensify the antiquity of the interior headed by Khors – the god of celestial fire and night light, with his image as all-seeing eye; then “Svaroh”- one who forged the first plough and engagement ring, the next is “Volos” the symbol of beauty and music; “Yarylo” is the personification of spring son and nature awakening. “Perun” is the lord of lightning and thunder also those who idolize wedding couple and family “Lado and Lelya”. Pagan believes, the legends of Slavonic tribes in particular Volyn region, that inspired Lesya Ukrayinka, other masters of feather and brush, interested the author long ago. He got especially imbued with them when the opportunity appeared to materialize them in the metal, stained glass.

Sacral Christian themes occupy remarkable place in the works of O. Bonkovskyy. He took it on openly with the fall of the atheistic regime focusing on the main Christian symbol – the cross. The symbol is simple, it is a perpendicular section of two (sections) lines. From ancient times it is famous, as solar symbol in paganism may be it was the first decoration for clothes when the people started the simplest cross stich embroidering. Every cross of the Artist is individually shaped. Mostly they are not intended for particular sacred object that is they appear as independent artistic thing. “Creative freedom” in this field allowed to experiment and fantasize resorting to diversified decorative elements and plastic forms without losing herein the canonical silhouette of the cross and not turning it into decorative ornamental creation.

One of the recent crosses is the monument of Heavenly Hundred Heroes and the fighters of CTO (ATO) which was opened in September 2017 in the village of Karachyniv of Yavoriv region. The landmark emerges in the shape of a cross surrounded by sunflowers and fixed on the granitical slab. This is the collaborative work with his two sons who got art education at the Academy, they had a moral right for realization of its creative ideas because they, like dozens of citizens of Yavoriv, with the arms in their hands protected the borders of our country in 2014. The sons have inherited their father’s skills and craft, they have someone to learn from, both theoretically and practically. Professional artist and teacher O. Bonkovskyy has written almost 40 texts where he highlighted his own experience and the experience of his colleagues’ creativity and studies, he hasn’t “betrayed” his first exercises that starts from the pencil, ink and paints . There are dozens of works in his collection exhibition with which he has the intention to acquaint the viewers at his one-man exhibition. We even suppose that he wouldn’t have

become a recognized artist of metal, if he hadn't had professional skills of drawing. It is risky to work with metal extempore without fixed imagination in the drawing. Sculptor or painter can correct the clay model or oil painting. The blacksmith can't "afford" this: once he strikes without thinking and the thing is spoilt. An illustration of above mentioned is the grating for a fireplace "Budmo" made in a way of folksy humour, where two straight-faced friends with raised glasses as if they are going to swallow some very pleasant drink in a while are featured. Such types cannot be forged without well-thought drawing. Blacksmith of metal considerably expanded the circle of his worshippers also as a Wordsmith. His literary talent has nourished from childhood in love, thirst for a book, sprouted with years, abound on the fields of respected magazines, first of all of "Dzvin" that is published in Lviv.

We should also add his self-portrait in oils to this titled portrait. Piercing, strong-willed look is depicted in brightly ochre-colour against softened green background, phalanxes of his left wrist of the crossed hands are outlined anatomically distinctly clearly. These are not delicate fingers of pianist or violinist, these are fingers of blacksmith who is only 30 years old. He attests himself laconically without demonstrative modesty: "I am a blacksmith". He has a code of life. He had always worked hard and relied only on himself. Physical labour doesn't tire you it tempers. He is tired on Sunday, during a few day-offs, because he is convinced that successful person is the man that established himself as a personality and the biggest success is not to betray your principles and love your business and the best reward is sound health.

Key word: personality, artist, forged metal, forging, creativity, art, festivals, exhibitions, specialists, writing.

АННОТАЦИЯ

Володымыр Бадяк. Олег Боньковський как творческая и общественная личность. Сделана попытка осмыслить творческое достояние известного кузнеца по металлу, заслуженного художника Украины, доцента кафедры художественного металла Львовской национальной академии искусств, его путь в творческую жизнь.

Ключевие слова: личность, художник, кованный металл, творчество, искусство, фестиваль, выставка, воспитание.